

जलविद्युत् सेयरका
बारेमा बारम्बार
सोधिने प्रश्नहरू

© सर्वाधिकार नीति फाउण्डेसनमा सुरक्षित

नीति फाउण्डेसनको स्वीकृतिबिना यसमा प्रकाशित कुनै अंशलाई पुनः उत्पादन, मुद्रण गर्न वा अन्य कुनै प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन पाइने छैन ।

नीति फाउण्डेसन नेपालको सार्वजनिक नीति प्रक्रियामा कार्यरत गैर सरकारी संस्था हो । नीति फाउण्डेसनले नीति निर्माणमा संलग्नता र स्वामित्व वृद्धिको लागि नेपालीहरूको व्यक्तिगत तथा संस्थागत पहललाई बढावा दिन्छ । नीति फाउण्डेसनले बौद्धिक स्रोत एवं नीति छलफल र संवादको लागि मञ्च प्रदान गर्दछ ।

वैधानिक प्रावधान :

यो पुस्तिका जानकारीमूलक सामग्री हो, कानुनी दस्तावेज होइन । यसका आधारमा गरिने लगानीबाट सिर्जित दायित्वप्रति नीति फाउण्डेसन जिम्मेवार हुने छैन ।

प्रकाशन मिति- साउन, २०७३

सहयोग- गभर्नेन्स फ्यासिलिटी

भूमिका

नेपालको आर्थिक समृद्धिको आधारका रूपमा पहिचान गरिएका क्षेत्रहरूमध्ये जलविद्युत् एक महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । यही जलविद्युत् क्षेत्रबाट प्राप्त हुने लाभका बारेमा अनेकौं चर्चा-परिचर्चा, छलफल, बहस हुने गरेको छ । केही नीति नियम पनि बनेका छन् । परिणामस्वरूप जलविद्युत् परियोजनाबाट प्राप्त हुने लाभ वितरणका लागि परियोजना प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय बासिन्दालाई सेयर दिने अभ्यास सुरु गरिएको छ । यो अभ्यास पूर्ण छैन । यो अभ्यासमा केही अस्पष्टताहरू छन् । सेयर एक जटिल वित्तीय औजार हो । यसबाट सिर्जित हुने लाभलाई अधिकतम गर्दै लैजाने र जोखिमलाई न्युनीकरण गर्दै लैजाने सन्दर्भमा केही आधारभूत कुराहरू बुझाइमा सहायक होस् भन्ने उद्देश्यले नीति फाउण्डेसनले यो जानकारीमुलक सामग्री तयार गरेको छ ।

जलविद्युत् विकासले विस्तारै गति लिँदै गएपछि स्थानीय जनता सेयर लगानीमार्फत् यसमा सहभागी हुनेछन् । उनीहरूले सेयरमा लगानी गर्नुपूर्व यसका विभिन्न पक्ष एवं लाभ र जोखिमबारे बुझ्नु आवश्यक छ । सो आवश्यकतालाई महसुस गरी नीति फाउण्डेसनले यो जानकारीमुलक पुस्तिका बाहिर ल्याएको छ । नीति फाउण्डेसनले विगतमा स्थानीय तहमा गरेका छलफलमार्फत् प्राप्त जानकारीका आधारमा पहिचान गरेका विस्तृत सूचनाको अभावलगायतका समस्यालाई सम्बोधन गर्ने हेतुले प्रकाशनमा ल्याइएको यो पुस्तिकाले सूचनाको अभावलाई पूर्ति गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

निर्जन राई

कार्यकारी निर्देशक

नीति फाउण्डेसन

आभार

यो जानकारीमुलक पुस्तिका तयार गर्नमा विभिन्न संस्था तथा व्यक्तिको योगदान रहेको छ । नीति फाउण्डेसन सबैप्रति धन्यवाद टक्याउन चाहन्छ । लेखन, सम्पादन र प्रकाशनमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने मुराहरि पराजुली, दिपेश वैद्य, पद्मेन्द्र श्रेष्ठ, सौमित्र न्यौपाने, कुशल पुरी, शिखा प्रसाई र भोजराज पौडेलगायतलाई हार्दिक धन्यवाद ।

विषयसूची

शीर्षक	पृष्ठ
● सेयर भनेको के हो ?	१
● सेयर कति किसिमका हुन्छन् ?	१
● सेयर लगानीमा जोखिम हुन्छ कि हुँदैन ?	२
● सेयरमा लगानी गर्दा कसरी फाइदा हुन्छ ?	२
● लाभांश भनेको के हो ?	३
● सेयर प्रमाणपत्र भनेको के हो ?	३
● हकप्रद सेयर भनेको के हो ?	४
● बोनस सेयर भनेको के हो ?	४
● प्रिमियममा सेयर भनेको के हो ?	४
● सेयरमा तरलता हुन्छ भनेको के हो ?	५
● सेयरले महँगीबाट जोगाउँछ ?	५
● सेयर धितो राखेर ऋण लिन सकिन्छ ?	५
● सेयर खरिद बिक्री कसरी गर्ने ?	६
● सेयर कसले जारी गर्न सक्छ ?	६
● स्थानीयवासीलाई सेयर भनेको के हो ?	७
● जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीयवासीलाई सेयर किन दिन्छन् ?	७
● जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीयवासीलाई सेयर कहिले दिन्छन् ?	८

● सर्वसाधारणलाई सेयर जारी नगर्ने जलविद्युत् कम्पनी पनि हुन्छन् ?	८
● जलविद्युत् कम्पनीका सेयरमा जोखिम हुन्छ कि हुँदैन ?	९
● जलविद्युत् परियोजना प्रभावित र जिल्लावासीलाई कुन अनुपातमा सेयर छुट्याइन्छ ?	९
● जलविद्युत् कम्पनीको सेयर जारी गर्ने सन्दर्भमा सरोकारवाला पक्ष भनेको को हो ?	१०
● जलविद्युत् कम्पनीले परियोजना सरकारलाई फिर्ता गरेपछि सेयर लगानीकर्ताको अवस्था के हुन्छ ?	१०
● सेयर र धितोपत्रमा के फरक छ ?	११
● धितोपत्र कति प्रकारका हुन्छन् ?	११
● ऋणपत्र भनेको के हो ?	१२
● म्युचुअल फन्ड भनेको के हो ?	१३
● खुलामुखी र बन्दमुखी म्युचुअल फन्ड भनेको के हो ?	१३
● अधिकृत पुँजी, जारी पुँजी तथा चुक्ता पुँजी भनेको के हो ?	१४
● धितोपत्रको अंकित मूल्य भनेको के हो ?	१४
● धितोपत्र निष्कासन भनेको के हो ?	१५
● प्रथम सार्वजनिक निष्कासन (आइपिओ) भनेको के हो ?	१५
● परिपत्र विधि भनेको के हो ?	१५
● नयाँ निष्कासन (एफपिओ) भनेको के हो ?	१६
● प्राथमिक बजारमा धितोपत्रको मूल्य कसरी निर्धारण हुन्छ ?	१६
● आवेदन दिएको कति समयपछि धितोपत्र प्राप्त गर्न सकिन्छ ?	१६

● बाँडफाँड भएको सेयर स्टक एक्सचेन्जमा कहिलेदेखि कारोबार हुन्छ ?	२३
● दोस्रो बजारमा धितोपत्रको मूल्य कसरी निर्धारण हुन्छ ?	१७
● प्राथमिक बजारमा धितोपत्र खरिद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू के हुन् ?	१८
● दोस्रो बजारमा धितोपत्र खरिद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू के हुन् ?	१८
● सेयर दलाललाई किनबेच गर्ने आदेश कसरी दिने ?	१९
● सदस्य दलालले आदेश कार्यान्वयन कसरी गर्छन् ?	१९
● कारोबार सम्बन्धी जानकारी कसरी पाइन्छ ?	२०
● धितोपत्र कारोबार राफसाफ कति दिनमा हुन्छ ?	२०
● लगानीकर्ताले कारोबार अस्वीकार गरेमा के हुन्छ ?	२०
● कारोबार भइसकेपछि नामसारी तथा रकम प्राप्ती कसरी हुन्छ ?	२१
● धितोपत्र वा रकम समयमै प्राप्त नभएमा के गर्ने ?	२१
● दर्ता किताब बन्द भनेको के हो ?	२२
● धितोपत्र खरिद गरेपछि कम्पनीमा नाम दर्ता गराउनै पर्छ ?	२२
● ब्लू चिप सेयर भनेको के हो ?	२२
● कस्ता गुण भएका धितोपत्र लगानीका लागि उपयुक्त हुन्छन् ?	२३
● धितोपत्रको बजार मूल्यलाई के ले असर गर्छ ?	२३
● साधारण सेयरमा लगानी गर्नेले कस्ता अधिकारहरू पाउँछन् ?	२४
● धितोपत्रमा गरिने लगानी जोखिम मुक्त छ ?	२४
● साधारण सेयरमा गरिने लगानीलाई किन बढी जोखिमपूर्ण मानिन्छ ?	२५
● जोखिम बढी लिन नचाहने लगानीकर्ताहरूका लागि अरु विकल्प छन् ?	२५

● बजार परिसूचक भनेको के हो ?	२६
● बुल मार्केट र बियर मार्केट भनेको के हो ?	२६
● मूल्य संवेदनशील सूचना भनेको के हो ?	२६
● नेटवर्थ (खुद मूल्य) भनेको के हो ?	२७
● भित्री कारोबार भनेको के हो ?	२७
● लगानी विविधीकरण भनेको के हो ?	२७
● केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली भनेको हो ?	२८
● डिम्याट एकाउन्ट भनेको के हो ?	२८
● कम्पनी खारेजीमा गए के हुन्छ ?	२९
● सेयरधनीहरूको कम्पनीप्रतिको दायित्व कस्तो हुन्छ ?	२९
● धितोपत्रहरूको कारोबार स्टक एक्सचेन्जभन्दा बाहिर हुन सक्छ ?	२९
● धितोपत्र सम्बन्धी गुनासाहरू कहाँ राख्न सकिन्छ ?	३०
● धितोपत्र बजार नियमन कुन निकायबाट हुन्छ ?	३०
● स्टक एक्सचेन्जको जिम्मेवारी के हो ?	३१
● सेयर दलाल भनेको को हो ?	३१
● मर्चेन्ट बैकर भनेका को हुन् ?	३१
● स्टक एक्सचेन्जमा सेयर किनबेच भइसकेपछि राफसाफ तथा फछ्यौट कसरी हुन्छ ?	३२
● दोस्रो बजारमा कारोबार गर्दा खर्च कति हुन्छ ?	३२
● सेयरका बारेमा थप जानकारी कहाँ पाउन सकिन्छ ?	३३

सेयर भनेको के हो ?

कुनै व्यवसाय, उद्योगधन्दा, व्यापार आदि सञ्चालन गर्न आवश्यक पुँजी संकलन गर्ने उद्देश्यले कम्पनीहरूले जारी गर्ने साधन सेयर हो । सेयर खरिदबाट तपाईं सम्बद्ध कम्पनीको अंशियार हुनुहुनेछ । यसले तपाइलाई कम्पनीको लाभहानीमा सहभागी हुने अधिकार दिन्छ ।

सेयर कति किसिमका हुन्छन् ?

सेयर मुख्यतया दुई किसिमका हुन्छन् । पहिलो साधारण सेयर हो जसले तपाइलाई कम्पनीको साधारण सभामा सहभागी हुन, नीतिनियम निर्माणमा आफ्नो मत जाहेर गर्न, सञ्चालक चुन्न, सञ्चालकको उम्मेदवार बन्ने अधिकार प्रदान गर्छ । यसले तपाइलाई कम्पनीले जारी गर्ने लाभांशको अधिकारी बनाउँछ ।

दोस्रो अग्राधिकार सेयरहो यसले कम्पनीबाट वितरण हुने प्रतिफलमा साधारण सेयरधनीकोभन्दा पहिलो अधिकार दिन्छ । कम्पनी विघटन हुने अवस्थामा पनि साधारण सेयरधनी भन्दा पहिलो प्राथमिकता अग्राधिकार सेयरवालालाई दिइन्छ । धेरैजसो अग्राधिकार सेयरमा निश्चित लाभांश रकम (लाभांश प्रतिशत) पहिल्यै निर्धारण गरिएको हुन्छ । सामान्यतया अग्राधिकार सेयरवालाले कम्पनीको साधारण सभामा भाग लिने, मत जाहेर गर्ने, सञ्चालक बन्ने अवसर पाउँदैनन् ।

सेयर लगानीमा जोखिम हुन्छ कि हुँदैन ?

धितोपत्रहरूमध्ये सेयरलाई तुलनात्मक रूपमा बढी जोखिम भएको वित्तीय साधन मानिन्छ । लगानीकर्ताले खरिद गरेको सेयरको मूल्य सधैं बढ्छ भन्ने हुँदैन । सबै कम्पनीले लाभांश दिन्छन् भन्ने पनि सुनिश्चित हुँदैन । सेयर लगानी गर्दा आफूले लगानी गरेको सम्पूर्ण रकम शून्य हुन पनि सक्छ । तर पब्लिक लिमिटेड कम्पनीको सेयरमा गरिएको लगानीमा लगानीकर्ताको दायित्व लगानी गरिएको रकम बराबर मात्रै हुन्छ । अन्य किसिमको दायित्व हुँदैन । कम्पनी डुबेको अवस्थामा लगानीकर्ताले आफ्नो घरघडेरीबाट तिर्नु पर्दैन । यसैकारण सेयर लगानीकर्ताको दायित्व सेयर बापत गरिएको लगानी रकममा सिमित हुन्छ ।

जोखिम व्यवस्थापन गर्ने उपायहरू पनि छन । लगानीलाई सेयरसहित ऋणपत्र, बचतपत्र, म्युचुअल फन्डका एकांक लगायतका अन्य धितोपत्रहरूमा विभाजन गर्न सकिन्छ । सेयरमा मात्र लगानी गर्ने हो भने पनि बैंक/वित्त, व्यापार, होटल, उत्पादन, जलविद्युत, बिमा लगायत विभिन्न क्षेत्र र कम्पनीहरू रोज्न सकिन्छ । यसरी लगानी विविधीकरण गर्दा एउटा क्षेत्र वा कम्पनीमा गरिएको लगानी बिग्रियो भने अर्कोबाट पूर्ति गर्न सकिन्छ ।

सेयरमा लगानी गर्दा कसरी फाइदा हुन्छ ?

सेयर खरिद गरेको भन्दा बढी मूल्यमा बिक्री गर्न सकियो भने फाइदा हुन्छ । यसलाई पुँजीगत लाभ भनिन्छ । यस्तो लाभमा सरकारले कर लिने गरेको छ । हाल पुँजीगत लाभकर व्यक्तिलाई ५ प्रतिशत र संस्थालाई १० प्रतिशतका दरले लिने गरिएको छ । कम्पनीले आर्जित नाफाको केही अंश सेयरधनीलाई प्रतिफल (लाभांश) को रूपमा वितरण गर्नसक्छ । यस्तो लाभांश नगद वा थप (बोनस) सेयरका रूपमा वितरण गर्न सक्छ । लाभांशमा पनि ५ प्रतिशतका दरले कर तिर्नुपर्छ । कम्पनीले लाभांश वितरण गर्नेपछि भन्ने अनिवार्य हुँदैन । कम्पनीले आफ्नो आवश्यकता, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति अनुसार नाफा वितरण गर्ने/नगर्ने निर्णय गर्न सक्छ ।

लाभांश भनेको के हो ?

कम्पनीले आफ्नो कारोबार बाट प्राप्त आम्दानीमा खर्च तथा कर दायित्वहरू कटाएपछि हुने नाफा (लाभ) लगानीकर्ताहरूलाई वितरण गर्न सक्छ । यसरी लाभांश वितरण गर्नका लागि कम्पनीको सेयरधनी कोषमा पर्याप्त रकम हुनुपर्छ । अर्को शब्दमा पर्याप्त आम्दानी गरी तलब मसलन्दमा हुने नियमित खर्च, विभिन्न सम्पत्ति तथा सामग्रीको खरिद बापत गरिने भुक्तानी, ऋणको सावाँ ब्याज, सरकारलाई तिर्नुपर्ने कर लगायत सबै दायित्व चुक्ता गरेर नाफामा रहेका कम्पनीले मात्र लाभांश वितरण गर्न सक्छन् ।

सेयर प्रमाणपत्र भनेको के हो ?

सेयर खरिद गरेबापत कम्पनीले लगानीकर्तालाई दिने लिखत सेयर प्रमाणपत्र हो । हालसम्म कम्पनीले लगानीकर्तालाई कागजी सेयर प्रमाणपत्र दिँदै आएका छन् । आगामी दिनमा कागजी सेयर प्रमाणपत्र अस्तित्वमा रहने छैनन् । कागजी सेयर प्रमाणपत्रमा हराउने, चोरिने, च्यातिने वा जल्ने भई नष्ट हुने लगायतका समस्या छन् । कागजी सेयर प्रमाणपत्र किनबेचपछि नामसारीमा समेत अप्ठेरो हुने भएकोले यसलाई हटाउन थालिएको छ । अब कम्पनीहरूले लगानीकर्तालाई विद्युतीय रूपमा सेयर दिने छन् । हाल चलनमा रहेका कागजी सेयर प्रमाणपत्र पनि विद्युतीय रूपमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने नियम बनेको छ । यस सम्बन्धी थप जानकारी डिम्याट एकाउन्ट र केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली शिर्षकमा छन् ।

हकप्रद सेयर भनेको के हो ?

कम्पनीले साबिकका सेयरधनीले मात्र खरिद गर्नसक्ने गरी थप सेयर जारी गर्नसक्छ । यस्तो सेयर प्रायः बजार मूल्यभन्दा कममा खरिद गर्न सकिन्छ । सेयरधनीले आफूसँग भएको सेयरसंख्याको अनुपातमा हकप्रद सेयर खरिद गर्न पाउँछन ।

बोनस सेयर भनेको के हो ?

कम्पनीले साबिकका सेयरधनीलाई लाभांशको रूपमा सितैमा पनि थप सेयर दिनसक्छ । कम्पनीको सञ्चित कोषमा सेयरधनीलाई वितरण गर्न सकिने पर्याप्त रकम छ र कम्पनीको पुँजी बढाउनु पर्ने अवस्था पनि छ भने कम्पनीले बोनस सेयर जारी गर्नसक्छ ।

प्रिमियममा सेयर भनेको के हो ?

कम्पनीले सेयर निष्कासन गर्दा अंकित मूल्यमा थप रकम जोडेर लगानीकर्तालाई सेयर बिक्री गर्ने कार्यलाई प्रिमियममा सेयर जारी गर्ने भनिन्छ । मानौं कुनै कम्पनीको सेयरको अंकित मूल्य रु. १००/- हो भने उसले रु. १५०/-, रु. ३५०/-, रु. ५००/- वा अरु कुनै मूल्यमा सेयर जारी गर्न सक्छ । कम्पनीले कति प्रिमियम लिने भन्ने सम्बन्धमा नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्वीकृति लिनुपर्छ । धितोपत्र दर्ता तथा निस्कासन नियमावली, २०६५ अनुसार प्रिमियममा सेयर जारी गर्दा कम्पनीको अन्तिम लेखा परीक्षणबाट कायम हुन आएको प्रतिसेयर किताबी मूल्य (नेटवर्थ) लाई आधार बनाउनु पर्छ । प्रिमियम मूल्य निर्धारण गर्दा अपनाईएको विधि र औचित्य तथा औचित्यलाई पुष्टि गर्ने गरी कम्पनीभन्दा बाहिरका विज्ञ वा विज्ञ संस्थाबाट विस्तृत लेखा परीक्षण (ड्यू डेलिजेन्स अडिट) गरिएको हुनुपर्छ । सामान्यतया वित्तीय अवस्था राम्रो भएका र बजारमा राम्रो पहिचान बनाएका कम्पनीले प्रिमियम सेयर जारी गर्छन् ।

सेयरमा तरलता हुन्छ भनेको के हो ?

कुनै सम्पत्तिलाई बिक्री गरेर तुरुन्तै नगदमा परिणत गर्न सकिन्छ भने त्यस्तो सम्पत्तिलाई तरल भनिन्छ । सेयर पनि उच्च तरलता भएको वित्तीय सम्पत्ति हो । स्टक एक्सचेञ्ज (सेयर बजार) मा सूचिकृत सेयरहरू प्रायः तरल हुन्छन । त्यस्ता सेयरलाई बजारले निर्धारण गरेको मूल्यमा बिक्री गरेर केही दिनमै नगद प्राप्त गर्न सकिन्छ । तर स्टक एक्सचेन्जमा सूचीकृत सबै सेयर उत्तिकै तरल हुदैनन् । लगानीकर्ताले कुनै सेयर स्टक एक्सचेन्जमा बारम्बार किनबेच हुन्छ कि हुदैन भन्ने पक्षलाई पनि विचार गर्नुपर्छ । बारम्बार खरिद बिक्री हुने सेयर बढी तरल हुन्छन् ।

सेयरले महँगीबाट जोगाउँछ ?

सेयरमा गरिएको लगानीबाट प्राप्त हुने प्रतिफल दर, मुद्रास्फीति दर (महँगी वृद्धि दर) भन्दा प्रायःउच्च हुने हुनाले यसले महँगीबाट जोगाउँछ भन्ने विश्वास गरिन्छ । विश्वभरका सेयर बजार र लामो इतिहासले महँगीलाई सेयरमा गरिएको लगानीले जित्ने तथ्यको पुष्टी गरेको छ । तापनि सेयर महँगी विरुद्धको अचुक औषधी भने होइन् ।

सेयर धितो राखेर ऋण लिन सकिन्छ ?

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा सेयर धितोराखेर ऋण लिन सकिन्छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सुन, घरजग्गा लगायतका अन्य सम्पत्तिहरू जस्तै सेयर धितो राखेर उचित ब्याज दरमा ऋण दिन सक्छन् ।

सेयर खरिद बिक्री कसरी गर्ने ?

सेयर प्राथमिक वा दोस्रो बजारमा खरिद गर्न सकिन्छ । कम्पनीले वित्तीय अवस्था, योजनालगायतका सूचना समावेश गरी सार्वजनिक गरेको विवरणपत्रको आधारमा तोकिएका केन्द्रहरूमा सेयर खरिदका लागि आवेदन दिन सकिन्छ । प्राथमिक बजारमा अन्तर्गत हुने यो गतिविधिमा कम्पनीले लगानीकर्तालाई सेयर बिक्री गरेको हुन्छ ।

दोस्रो बजारमा लगानीकर्ताले एक आपसमा सेयर किनबेच गर्छन । यदि सेयरहरू धितोपत्र बजार (नेपाल स्टक एक्सचेन्ज) मा सूचीकृत गरिएको छ भने सजिलैसँग लगानीकर्ताले अधिकारीक सेयर दलालको सहायता लिइ बेचबिखन गर्न सक्छन । आफूले खरिद वा बिक्री गर्न चाहेको सेयरका लागि तोकिएको ढाँचामा लगानीकर्ताले दलाललाई लिखित आदेश दिनुपर्छ । लगानीकर्ताले सेयर दलाललाई कारोबार रकम अनुसार तोकिएको कमिसन पनि दिनुपर्ने हुन्छ ।

सेयर कसले जारी गर्न सक्छ ?

कम्पनी ऐन अनुसार पब्लिक लिमिटेड कम्पनीका रूपमा स्थापित तथा सञ्चालित संगठित संस्थाले मात्र सर्वसाधारणमा सेयर जारी गर्न सक्छन् । सरकार तथा सरकारी स्वामित्वका संस्थानहरूले पनि सेयर जारी गर्न सक्छन् । नेपालमा पहिलो पटक वि.सं. १९९४ मा विराटनगर जुट मिल्स र नेपाल बैंकले सेयर जारी गरेका थिए । सेयर जारी गर्नका लागि पुँजी बजारको नियमन निकाय नेपाल धितोपत्र बोर्डको अनुमति लिनुपर्छ ।

स्थानीयवासीलाई सेयर भनेको के हो ?

धितोपत्र निष्कासन तथा दर्ता नियमावलीले १० प्रतिशत सेयर उद्योग प्रभावित क्षेत्रका बासिन्दाहरूलाई छुट्याउनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैलाई बोलिचालीको भाषामा स्थानीयवासीलाई सेयर भनिएको हो । यस्तो सेयर स्थानीयवासीले प्राप्त गरेको तीन वर्षसम्म बिक्री गर्न पाउँदैनन् । सम्बद्ध कम्पनीको कर्मचारी, उद्योग प्रभावित स्थानीय बासिन्दा लगायत कोटा वा आरक्षणमा सेयर प्राप्त गर्ने लगानीकर्ताले निश्चित अवधिसम्म सेयर आफ्नै नियन्त्रणमा राखिरहून् भन्ने उद्देश्यले प्रचलित कानूनमा यस्तो व्यवस्था गरिएको हो ।

जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीयवासीलाई सेयर किन दिन्छन् ?

जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीय प्राकृतिक स्रोत साधनलाई कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने भएकाले धितोपत्र निष्कासन तथा दर्ता नियमावलीले स्थानीयवासीलाई सेयर बिक्री गर्न अनिवार्य गरेको हो ।

जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीयवासीलाई सेयर कहिले दिन्छन् ?

परियोजना सञ्चालनका लागि अनुमति प्राप्त गरेको, परियोजना निर्माणका लागि आवश्यक कार्यहरू अगाडि बढाई एक वर्षको अवधि पूरा गरिसकेको, नियमानुसार लेखापरीक्षण तथा साधारण सभा सम्पन्न गरेको, आवश्यक पर्ने जग्गा खरिद वा अन्य प्रकारले व्यवस्था गरिसकेको, आवश्यक पर्ने यान्त्रिक उपकरण तथा त्यसका पार्टपूजा आदि खरिद गर्नुपर्ने भएमा खरिद गरेको, परियोजना निर्माणका लागि फाइनान्सियल क्लोजर भैसकेको, विद्युत् खरिद सम्झौता गरिसकेको र जलविद्युत् गृह तथा अन्य पूर्वाधारहरू निर्माणका लागि टेन्डरआह्वान गरिसकेको, संस्थापकहरूले आफूले लिन कबुल गरेको रकम शत प्रतिशत चुक्ता गरिसकेको जलविद्युत् कम्पनीले स्थानीय बासिन्दाहरूलाई सेयर बिक्री गर्न सक्छन् ।

सर्वसाधारणलाई सेयर जारी नगर्ने जलविद्युत् कम्पनी पनि हुन्छन् ?

प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीका रूपमा दर्ता भएका जलविद्युत् कम्पनीले सर्वसाधारणमा सेयर जारी गर्दैनन् । स्थानीयवासीलाई सेयर दिने सन्दर्भमा भने यस्ता कम्पनीले विशेष व्यवस्था गर्न सक्छन् । यस्ता कम्पनीको सेयर स्टक एक्सचेन्जमा सूचीकृत हुन सक्दैन । स्टक एक्सचेन्जमा सूचीकृत र कारोबार नहुने भएकोले यस्ता कम्पनीको सेयर मूल्य बजारले निर्धारण गर्दैन ।

जलविद्युत् कम्पनीका सेयरमा जोखिम हुन्छ कि हुँदैन ?

अन्य क्षेत्रका कम्पनीहरूमा जस्तो जोखिम हुन्छ त्यस्तै किसिमको जोखिम जलविद्युत् कम्पनीका सेयरमा पनि हुन्छ । अर्थतन्त्रका विभिन्न क्षेत्रमा उतारचढाव आइ नै रहन्छ । यस्तो उतारचढावबाट जलविद्युत् क्षेत्र पनि प्रभावित हुन सक्छ । यस्तो अवस्थामा जलविद्युत् कम्पनीले लगानीकर्तालाई लाभांश दिन नसक्ने वा उसको सेयर मूल्यमा वृद्धि नहुन सक्छ । कम्पनी टाट पल्टिए सेयरको मूल्य शून्य हुन सक्छ ।

जलविद्युत् परियोजना प्रभावित र जिल्लावासीलाई कुन अनुपातमा सेयर छुट्याइन्छ ?

प्रचलित ऐननियमले उद्योग प्रभावित स्थानीयवासीलाई कुल जारी पुँजीको १० प्रतिशत सेयर छुट्याउने बारेमा मात्रै बोलेको छ । जलविद्युत् परियोजनाबाट को कति प्रभावित हो भनेर छुट्याउने तथा परियोजना प्रभावित र जिल्लावासीलाई के-कति सेयर दिने भन्ने सम्बन्धमा सरोकारवालाबीचको छलफलबाट तय हुँदै आएको छ ।

जलविद्युत् कम्पनीको सेयर जारी गर्ने सन्दर्भमा सरोकारवाला पक्ष भनेको को हो ?

सेयर जारी गर्ने जलविद्युत् कम्पनी, सेयर जारी प्रक्रियाको व्यवस्थापन गर्ने बिक्री प्रबन्धक, समग्र पुँजी बजारको नियमन गर्ने नेपाल धितोपत्र बोर्ड र सर्वसाधारण लगानीकर्ता जलविद्युत् कम्पनीको सेयर जारी गर्ने सन्दर्भमा सरोकारवाला पक्ष हुन् । कम्पनीले सेयर जारी गर्ने निर्णय गरेपछि बिक्री प्रबन्धक नियुक्त गर्छ, बिक्री प्रबन्धक मार्फत कम्पनीले नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट सेयर निष्कासन गर्ने अनुमति प्राप्त गर्छ । धितोपत्र बोर्डबाट अनुमति पाएपछि तोकिएको संकलन केन्द्रबाट लगानीकर्ताले सेयर फाराम प्राप्त गर्ने र बुझाउने गर्न सक्छन् ।

जलविद्युत् कम्पनीले परियोजना सरकारलाई फिर्ता गरेपछि सेयर लगानीकर्ताको अवस्था के हुन्छ ?

कम्पनीले परियोजना सरकारलाई फिर्ता गरे पछि पनि सेयरधनीहरूको कम्पनीमा भएको नगद सहितको अन्य कम्पनीको सम्पत्तिमा स्वामित कायमै रहन्छ तर परियोजनाको आम्दानी भने हुँदैन । तर कम्पनीले एक भन्दा बढी परियोजनाहरू संचालन गर्ने अनुमति प्राप्त गरी लामो समयसम्म पनि आम्दानी कायम राख्न सक्छ । साथै कम्पनीले अन्य कम्पनीहरू जस्तै कार्य उद्देश्यहरू परिमार्जन गरी नाफामूलक अन्य कार्यहरू पनि गर्न सक्छ । तर यसको लागि कम्पनीको व्यवस्थापकीय कार्य क्षमता उच्च स्तरको हुनुपर्छ । यसकारण जलविद्युत् कम्पनीमा लगानी गर्दा कम्पनीको व्यवस्थापकीय क्षमताको जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ ।

सेयर र धितोपत्रमा के फरक छ ?

धितोपत्र शब्दले वित्त बजारमा कारोबार हुने सबै किसिमका साधनलाई समेट्छ । यसभित्र सेयर पनि पर्छ । सरकार तथा कम्पनीहरूले आफूलाई आवश्यक पुँजी संकलनका लागि जारी गर्ने वित्तीय औजार धितोपत्र हो । सरकार तथा संगठित संस्था (कम्पनी) हरूद्वारा निष्कासन तथा बिक्री गरिने सेयर, डिबेन्चर, बन्ड, सामूहिक लगानी कोषका एकांक लगायतका वित्तीय औजार धितोपत्रका उदाहरण हुन् । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले धितोपत्र बजार (स्टक एक्सचेञ्ज) मा खरिद बिक्री कारोबार हुन सक्ने भनी नेपाल धितोपत्र बोर्डले तोकिदिएको अन्य धितोपत्र वा त्यस्तोपत्रधितो खरिद, बिक्री वा विनिमय गर्न सक्ने अधिकारपत्रका साथै नेपाल सरकारद्वारा वा नेपाल सरकारको जमानतमा संगठित संस्थाले जारी गर्ने बचतपत्र तथा ऋणपत्रलाई समेत धितोपत्र (सेक्युरिटीज) हुन् भनी परिभाषित गरेको छ ।

धितोपत्र कति प्रकारका हुन्छन् ?

धितोपत्रलाई वर्गीकरण गर्ने धेरै आधारहरू छन् । प्रतिफल तथा जोखिमका आधारमा धितोपत्र विशेष गरी तीन प्रकारका हुन्छन् । उच्च लाभ तथा उच्च जोखिम हुने धितोपत्र । यो वर्गमा सेयर र सामूहिक योजनाका एकांक पर्छ । मध्यम लाभ तथा मध्यम जोखिम हुने वर्गमा अग्राधिकार सेयर, संस्थागत ऋणपत्र (डिबेन्चर) लाई राख्न सकिन्छ । न्यून जोखिम तथा न्यून प्रतिफल प्राप्त हुने वर्गमा सरकारी ऋणपत्रलाई राख्न सकिन्छ ।

संगठित संस्थाको दायित्व तथा उसले वितरण गर्ने प्रतिफल माथिको अधिकारका आधारमा पनि धितोपत्रहरूको वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । दाताहरूलाई निश्चित प्रतिफल (ब्याज) दिने गरी जारी गरिएको धितोपत्र ऋणपत्र हुन् । कम्पनी विघटन हुने अवस्थामा भुक्तानी लिने पहिलो पालो ऋणपत्र धनीहरूको हुन्छ ।

साधारण सेयरमा सेयरधनीहरूलाई बाँड्ने प्रतिफल पहिल्यै निश्चित गरिएको हुदैन । कम्पनी विघटन हुने अवस्थामा भुक्तानी लिने पालो सेयरधनीहरूको अन्तिममा आउँछ । अग्राधिकार सेयरलाई सामान्यतया ऋणपत्र र साधारण सेयरको मिश्रित गुण भएको धितोपत्रका रूपमा लिन सकिन्छ । कम्पनीले वितरण गर्ने प्रतिफलमा साधारण सेयरधनी भन्दा अग्राधिकार सेयरधनीको अधिकार अगाडि आउँछ ।

ऋणपत्र भनेको के हो ?

तोकिएको दर र समयमा साँवा तथा ब्याज भुक्तानी गर्ने शर्तमा संगठित संस्थाले जारी गरेको वित्तीय औजारलाई ऋणपत्र (डिबेन्चर) भनिन्छ । यसको अंकित मूल्य साधारतया एक हजार रुपैयाँ हुन्छ । डिबेन्चरवालाहरूले आफूले गरेको लगानी रकममा तोकिएको दरमा वार्षिक वा अर्धवार्षिकरूपमा ब्याज प्राप्त गर्छन् ।

तोकिएको दर र समयमा साँवा तथा व्याज भुक्तानी गर्ने शर्तमा केन्द्रीय वा स्थानीय सरकारले जारी गरेको वित्तीय औजारलाई ऋणपत्र (बन्ड) भनिन्छ । बन्ड वा डिबेन्चरवालाहरूलाई कम्पनीको वार्षिक साधारणसभामा सहभागी हुने अवसर र मतदान गर्ने अधिकार हुँदैन ।

कम जोखिम लिन चाहने लगानीकर्ताहरूको रोजाइमा ऋणपत्र पर्छन । धितो जमानी भएको र नभएको, विमोच्य र अविमोच्य, परिवर्तनीय र अपरिवर्तनीय गरी ऋणपत्रलाई विभाजन गर्न सकिन्छ ।

म्युचुअल फन्ड भनेको के हो ?

सामूहिक लगानी योजना (म्युचुअल फन्ड) भन्नाले योजना व्यवस्थापकले एकांक जारी गरी विभिन्न व्यक्तिवा संस्थाहरूबाट संकलित पुँजीलाई धितोपत्र लगायतका विभिन्न क्षेत्रमा लगानी गरी प्राप्त प्रतिफल पुनः योजनामा सहभागीलाई वितरण गर्ने संयन्त्र हो । यसमा योजना व्यवस्थापकले एकांक मार्फत संकलित रकमलाई आफ्नो जिम्मेवारीमा लिई सोको दक्ष तथा विशेषज्ञ लगानी सेवा प्रदान गर्छन् । योजनामा सहभागीहरूलाई समानुपातिक रूपले वितरण गर्न योजना व्यवस्थापकले सञ्चालन गरेको लगानी कोष, एकांक कोष वा त्यस्तै प्रकारको अन्य सहभागितामूलक कोष व्यवस्थापन गरेका हुन्छन् ।

व्यावसायिक व्यवस्थापकको ज्ञान तथा अनुभव (जुन व्यक्तिगत लगानीकर्तामा नहुन सक्छ) को अधिकतम उपयोग गर्ने माध्यम म्युचुअल फन्ड हो । म्युचुअल फन्डले आकारको फाइदा पनि उठाउन सक्छ जुन व्यक्तिगत लगानीकर्तामा हुन सक्दैन ।

खुलामुखी र बन्दमुखी म्युचुअल फन्ड भनेको के हो ?

म्युचुअल फन्डको खुलामुखी योजनामा लगानीकर्ता जुनसुकै समयमा पनि सहभागी हुनसक्छन् । यस्तो योजना परिपक्व हुने निश्चित अवधि तोकिएको हुदैन । लगानीकर्ताले आफूसँग भएको एकांक जुनसुकै समयमा बेच्न सक्छन् र किन्न पनि सक्छन् । प्रचलित खुद सम्पत्तिमूल्यका आधारमा यसको किनबेच हुन्छ । म्युचुअल फन्डको बन्दमुखी योजना निश्चित परिमाण र निश्चित समयका लागि सञ्चालित हुन्छ । पूर्व निर्धारित समयावधिमा लगानीकर्ताले योजनाको एकांक किन्न पाउँछन् । योजना परिपक्व भएपछि लगानीकर्ताले प्रचलित खुद सम्पत्ति मूल्यमा एकांक बिक्री गर्छन् ।

अधिकृत पुँजी, जारी पुँजी तथा चुक्ता पुँजी भनेको के हो ?

अधिकृत पुँजी भन्नाले कम्पनीले आफ्नो जारी पुँजी वृद्धि गर्न सक्ने अधिकतम सीमा भन्ने बुझिन्छ । यस्तो अधिकतम सीमा कम्पनीको प्रबन्धपत्र संशोधन गरी वृद्धि गर्न सकिने कानुनी व्यवस्था छ ।

जारी पुँजी भन्नाले कम्पनीले सेयरधनीहरूबाट संकलन गर्ने लक्ष्य राखेको पुँजीलाई बुझिन्छ । सेयरधनीहरूले सोही अनुरूप पुँजी जम्मा गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरेका हुन्छन् ।

चुक्ता पुँजी भन्नाले कम्पनीद्वारा जारी गरिएको, सेयरधनीहरूले कबोल गरेको पुँजी मध्ये सम्बन्धित सेयरधनीहरूबाट चुक्ता गरिएको कुल पुँजी भन्ने बुझिन्छ । उदाहरणको लागि एक सय रुपैयाँ प्रति सेयरका दरले जारी गरिएको सेयरमा सेयरधनीले प्रतिसेयर ५० रुपैयाँमात्र तिरेको भए ५० रुपैयाँप्रति सेयर चुक्ता मूल्य हुन्छ ।

धितोपत्रको अंकित मूल्य भनेको के हो ?

सरकार वा संगठित संस्थाले जारी गर्ने धितोपत्रमा लेखिएको मूल्यलाई अंकित मूल्य भनिन्छ । सामान्यतया यसैका आधारमा धितोपत्रवालाहरूबाट रकम संकलन गरिन्छ । हाल नेपालमा ऋणपत्रमा प्रति ऋणपत्र रु. १०००/- वा रु. १००/-, सेयरमा प्रतिसेयर रु. १००/- तथा म्युचुअल फन्डको एकांकमा रु. १०/- अंकित मूल्य राख्ने गरिएको छ ।

धितोपत्र निष्कासन भनेको के हो ?

संगठित संस्थाहरूले आफ्नो पुँजीको आवश्यकता पूरा गर्न सर्वसाधारणसमक्ष धितोपत्र निष्काशन तथा बिक्री गर्दछन् । यसले लगानीकर्ताहरूलाई लगानीको अवसर प्रदान गर्नुका साथै उनीहरूलाई व्यवसाय सञ्चालनबाट प्राप्त मुनाफामा सहभागी हुन सक्ने अवसर प्राप्त हुन्छ । धितोपत्रको माध्यमबाट लगानीकर्तासँग छरिएर रहेको बचत रकम उद्योगधन्दामा परिचालित भई देशको आर्थिक विकासमा योगदान पुग्दछ ।

प्रथम सार्वजनिक निष्कासन (आइपिओ) भनेको के हो ?

एकपटकमा पचासजना भन्दा बढी व्यक्तिहरूलाई विवरणपत्र प्रकाशन गरी साधारण सेयर बिक्री गरिने विधिलाई प्रथम सार्वजनिक निष्कासन (इनिसियल पब्लिक अफरिङ, आइपिओ) भन्छन । यसरी अग्राधिकार सेयर तथा ऋणपत्र पनि निष्कासन गर्न सकिन्छ ।

परिपत्र विधि भनेको के हो ?

एक पटकमा बढीमा पचास जनासम्म लगानीकर्ताहरूलाई लक्षित गरी चिट्ठी, पत्र वा कुनै पनि विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट गरिने धितोपत्रको निष्कासन परिपत्र विधि हो । यसमा निष्कासनकर्ताले पुँजी संकलनका लागि निश्चित व्यक्ति वा समूहलाई लक्ष्य गरेको हुन्छ ।

नयाँ निष्कासन (एफपिओ) भनेको के हो ?

एक पटक आइपिओ गरिसकेका कम्पनीले आफ्नो पुँजी वृद्धि गर्ने गरी लगानीकर्ताहरू बाट रकम संकलन गर्न अपनाउने विधि नयाँ निष्कासन (फर्दर पब्लिक इश्यु, एफपिओ) हो ।

प्राथमिक बजारमा धितोपत्रको मूल्य कसरी निर्धारण हुन्छ ?

सामान्यतया प्राथमिक बजारमा धितोपत्रहरू अंकित मूल्यमा खरिद बिक्री हुन्छ । वित्तीय अवस्था बलियो भएका कम्पनीले अंकित मूल्यमा थप रकम जोडेर प्रिमियममा पनि बिक्री गर्न सक्छन् । प्राथमिक बजारमा कम्पनीहरूबाट खरिद गरिएको धितोपत्र परेको बेला बिक्री गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको हुन्छ । यस्तो व्यवस्थालाई दोस्रो बजार भन्छन् । स्टक एक्सचेन्जहरूले दोस्रो बजारको रूपमा काम गरेका हुन्छन् ।

आवेदन दिएको कति समयपछि धितोपत्र प्राप्त गर्न सकिन्छ ?

धितोपत्र खरिदका लागि परेको दरखास्तको संख्या अनुसार धितोपत्र बिक्री बन्द भएको ४० दिन देखि ७० दिनभित्र धितोपत्रहरू बाँडफाँट गर्नुपर्ने नियम छ । बाँडफाँट गरेपछि लगानीकर्ताहरूलाई सेयर परेका लगानीकर्ताहरूलाई सेयर प्रदान गरिन्छ भने नपरेका तथा माग गरे भन्दा कम धितोपत्र प्राप्त गरेका लगानीकर्ताहरूलाई रकम फिर्ता भुक्तानी गरिन्छ ।

बाँडफाँड भएको सेयर स्टक एक्सचेन्जमा कहिलेदेखि कारोबार हुन्छ ?

निष्कासनकर्ता कम्पनीले धितोपत्रहरू सूचीकरणका लागि बाँडफाँट भएको ३० दिनभित्र स्टक एक्सचेन्जमा निवेदन दिइसक्नु पर्ने व्यवस्था छ । यसरी सूचीकरण भएपछि लगानीकर्ताले आफूले खरिद गरेको धितोपत्रहरू धितोपत्र दलाल व्यवसायी मार्फत स्टक एक्सचेन्जमा बिक्री गर्न सक्दछन् ।

दोस्रो बजारमा धितोपत्रको मूल्य कसरी निर्धारण हुन्छ ?

स्टक एक्सचेन्जमा बजार माग र आपूर्तिले निर्धारण गरेको मूल्यमा धितोपत्रहरूको कारोबार हुन्छ । स्टक एक्सचेन्जले धितोपत्रहरूको बजार मूल्य हुन सक्ने परिवर्तनको सीमाहरू तोकेको हुन्छ । धितोपत्रको मूल्यमा एक दिनमा हुन सक्ने परिवर्तन, एक कारोबारदेखि अर्को कारोबार सम्म मूल्यमा हुनसक्ने परिवर्तनको सीमा स्टक एक्सचेन्जले तोकेको हुन्छ । स्टक एक्सचेन्जमा धितोपत्रको कारोबार सदस्य दलाल मार्फत हुन्छन् । धितोपत्र किनबेच गर्नेले दलाललाई कमिसन तिर्नुपर्छ ।

प्राथमिक बजारमा धितोपत्र खरिद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू के हुन् ?

धितोपत्रको सार्वजनिक निष्कासन हुँदा धितोपत्र खरिद गर्न चाहने लगानीकर्ताले सम्बन्धित संगठित संस्थाको विवरणपत्रका साथै प्रबन्धपत्र र नियमावली हेरी सम्बन्धित कम्पनीको व्यवसायको प्रकृति, आर्थिक विवरण, जोखिम पक्ष, संस्थापक सञ्चालक सम्बन्धी विवरण जस्ता कुराहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी लगानी सम्बन्धी निर्णय गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

दोस्रो बजारमा धितोपत्र खरिद गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू के हुन् ?

दोस्रो बजारमा धितोपत्र किनबेच गर्दा जोखिम, प्रतिफल, तरलता तथा भविष्यको सम्भावना लगायतका पक्षमा ध्यान दिनुपर्छ । लगानीकर्ताले सम्बन्धित कम्पनीको कार्य सम्पादन, आर्थिक विवरण तथा वार्षिक प्रतिवेदन, संस्थापक सञ्चालकको विगतको कार्य सम्पादन, कम्पनीद्वारा समयसमयमा प्रवाह गरिने सूचना, स्टक एक्सचेन्जमार्फत सार्वजनिक हुने मूल्यमा प्रभाव पार्नसक्ने संवेदनशील सूचना समेत हेरी लगानीसम्बन्धी निर्णय गर्नु पर्छ ।

सेयर दलाललाई किनबेच गर्ने आदेश कसरी दिने ?

धितोपत्रहरू खरिद वा बिक्री गर्ने निर्णय गरेपछि लगानीकर्ताले धितोपत्र दलालको कार्यालयमा गएर आदेश-पत्र भरी दिनु पर्दछ । यस्ता आदेशमा लगानीकर्ताले आफूले खरिद वा बिक्री गन चाहेको धितोपत्रको किसिम, संख्या, मूल्य, आदेश बहाल रहने अवधि आदि स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नु पर्दछ ।

आदेश बहाल रहने अवधि उल्लेख नगरेको अवस्थामा त्यस्तो आदेश पत्रको बहाली १५ दिनसम्म कायम रहन्छ । खरिद वा बिक्री आदेश दिएपछि लगानीकर्ताले दलालबाट आफूले दिएको आदेशको दर्ता नम्बर, दर्ता भएको मिति र समय समेत खुलेको निस्सा प्रमाण लिनु पर्दछ ।

सदस्य दलालले आदेश कार्यान्वयन कसरी गर्छन् ?

लगानीकर्ताहरूबाट प्राप्त खरिद बिक्री आदेश अनुसार धितोपत्र दलालहरूले कारोबार गर्दा दर्ता क्रमअनुसार लगानीकर्ताको नाम, धितोपत्रको नाम, मूल्य आदि स्टक एक्सचेन्जको कम्प्युटरकृत कारोबार प्रणालीमा प्रविष्टी गर्दछन् । यसरी प्रविष्ट भएको खरिद तथा बिक्री आदेशमूल्य-समय प्राथमिकताको आधारमा मेल खाएपछि धितोपत्र कारोबार सम्पन्न हुन्छ ।

कारोबार सम्बन्धी जानकारी कसरी पाइन्छ ?

धितोपत्र दलालले लगानीकर्ताको आदेश अनुसार कारोबार सम्पन्न गरेपछि सो सम्बन्धी जानकारी कारोबार भएकै दिन वा भोलिपल्टसम्म लगानीकर्तालाई दिनुपर्छ । लगानीकर्ताले पनि आफ्नो आदेशअनुसार कारोबार भए नभएको बारे धितोपत्र दलालसँग सम्पर्क गरी बुझ्न सक्दछन् । लगानीकर्ताले आफ्नो आदेशअनुसार धितोपत्र कारोबार भए नभएको सम्बन्धमा स्टक एक्सचेञ्जको वेबसाइटबाट तथा सिधै स्टक एक्सचेञ्जमा सम्पर्क गरी जानकारी प्राप्त गर्न सक्दछन् ।

धितोपत्र कारोबार राफसाफ कति दिनमा हुन्छ ?

सेयरको कारोबार भएको दिनपछिको ३ कार्य दिनभित्र र ऋणपत्रको कारोबार भएकै दिन धितोपत्र दलालले कारोबार राफसाफ गर्नुपर्छ । आजकल कारोबार राफसाफ विद्युतीय रूपमा स्वचालित प्रणालीबाट हुँदै आएको छ ।

लगानीकर्ताले कारोबार अस्वीकार गरेमा के हुन्छ ?

पुँजी बजार मेरो वचन मेरो दायित्व भन्ने मान्यताबाट सञ्चालित हुन्छ । त्यसैले कोही पनि आफ्नो वचनबाट पछि हट्न पाउँदैन । धितोपत्र दलालबाट आफ्नो आदेशअनुसार कारोबार भएको जानकारी प्राप्त भएपछि धितोपत्र बिक्रीकर्ताले धितोपत्र तथा सम्बन्धित कागजात बुझाउनुपर्छ ।

खरिदकर्ताले खरिद मूल्य पनि समयमै दिनुपर्छ । खरिदकर्ता वा बिक्रेता लगानीकर्ताले दिनुपर्ने कागजात वा रकम नदिएबाट लगानीकर्ता वा सम्बन्धित दलाललाई हानी नोक्सानी हुन गएमा सम्बन्धित लगानीकर्ताले त्यस्तो नोक्सानी बेहोर्नु पर्दछ ।

कारोबार भइसकेपछि नामसारी तथा रकम प्राप्ती कसरी हुन्छ ?

पहिले खरिद गरेको धितोपत्रको प्रमाण-पत्र प्राप्त गर्न लगानीकर्ताले आवश्यक विवरणहरू भरी दलाल मार्फत सम्बन्धित कम्पनीमा नामसारी गर्न पठाउनुपर्छ । प्रचलित ऐन अनुसार यसरी नामसारीका लागि पठाईएको १५ दिनभित्र कम्पनीले लगानीकर्तालाई नामसारीका सम्बन्धमा जानकारी गराउनुपर्ने व्यवस्था थियो ।

हाल विद्युतीय रूपमा धितोपत्रहरू हस्तान्तरण तथा नामसारी हुँदै आएको छ । धितोपत्र बिक्री गर्ने लगानीकर्ताको डिभ्याट एकाउन्ट (सेयर खाता) बाट धितोपत्र डेबिट हुने (घट्ने) र खरिदकर्ताको डिभ्याट एकाउन्टमा क्रेडिट हुने (थपिने) गरी व्यवस्था मिलाइएको छ । धितोपत्र बिक्री गरेको खण्डमा धितोपत्रको कारोबार राफसाफ भएपछि धितोपत्र दलालले कारोवार कमिसन कटाई बाँकीरकम बिक्रीकर्तालाई तुरुन्त भुक्तानी दिनु पर्दछ ।

धितोपत्र वा रकम समयमै प्राप्त नभएमा के गर्ने ?

धितोपत्रको खरिद वा बिक्री भएपछि आफूले प्राप्त गर्नुपर्ने धितोपत्रको वा रकम समय प्राप्त नभएमा लगानीकर्ताले तुरुन्त स्टक एक्सचेन्जमा सम्पर्क राख्नु पर्दछ । यस स्थितिमा स्टक एक्सचेन्जले सम्बन्धित दलालबाट प्रतिदिन ०.०५ प्रतिशतका दरले विलम्ब शुल्क समेत असुल गरिदिन सक्दछ ।

यस्तैधितोपत्रवा रकम समयमै प्राप्त नभएबाट लगानीकर्तालाई हानी नोकसानी भएमा धितोपत्र दलाललेस्टक एक्सचेन्जमा राखेको धरौटी रकमले भ्याएसम्म स्टक एक्सचेन्जले लगानीकर्तालाई भुक्तानी दिनेछ धरौटीबाट हानी नोकसानी पूर्तिहुन नसकेमा प्रचलित ऐनअनुसार सम्बन्धित दलालबाट असुल उपर गर्न सकिनेछ ।

दर्ता किताब बन्द भनेको के हो ?

कम्पनी ऐनको व्यवस्थाअनुसार निश्चित अवधिका लागि सेयर दाखिल खारेज तथा नामसारी नहुने गरी सेयरधनी दर्ता किताब बन्द (बुक क्लोज) गर्न सकिन्छ । कम्पनीहरूले विशेष गरी कुन मितिसम्म कायम रहेका सेयरवालाहरूलाई साधारण सभामा सहभागी गराउने तथा लाभांश/बोनस सेयर/हकप्रद सेयर जस्ता प्रतिफलहरू प्रदान गर्ने भन्ने सम्बन्धमा निक्कै गर्नाका लागि यसरी दर्ता किताब बन्द गर्दछन् । यसरी दर्ता किताब बन्द भएको अवधिमा पनि सेयर खरिद बिक्री गर्न सकिन्छ । तर यस अवधिमा खरिद गर्ने लगानीकर्ताले सम्बन्धित कम्पनीले दर्ता किताब बन्द हुनु भन्दा अघि घोषणा भएका लाभहरू भने प्राप्त गर्न सक्दैनन् ।

धितोपत्र खरिद गरेपछि कम्पनीमा नाम दर्ता गराउनै पर्छ ?

सम्बन्धित कम्पनीको दर्ता किताबमा नाम नहुने लगानीकर्ताहरूले कम्पनीले घोषणा गरेका लाभांश वा अन्य लाभहरू प्राप्त गर्न सक्दैनन् । त्यसैले लगानीकर्ताले धितोपत्र खरिद गरेपछि आफ्नो नाम कम्पनीको दर्ता किताबमा दर्ता गराउनै पर्छ ।

ब्लू चिप सेयर भनेको के हो ?

लामो समयदेखि नाफा कमाउँदै आएको तथा लगानीकर्ताहरूलाई उच्च लाभांश प्रदान गर्दै आएको कम्पनीको सेयरलाई ब्लू चिप सेयर भनिन्छ । यस्ता कम्पनी लगानीकर्ता प्रति जवाफदेही भई उनीहरूको विश्वास जित्न सफल हुन्छन् । यस्ता कम्पनीको सेयरहरूको बजार मूल्य प्रायः बढिरहेको हुन्छ ।

कस्ता गुण भएका धितोपत्र लगानीका लागि उपयुक्त हुन्छन् ?

सुरक्षित, राम्रो प्रतिफल दिने तथा तुरुन्त नगदमा परिणत गर्न सकिने तरलता आदि गुण भएका धितोपत्रहरू लगानीका लागि उपयुक्त हुन्छन् । एउटै धितोपत्रमा सबै गुण नहुन सक्छन् । त्यसैले उल्लेखित तीनवटा गुणहरूमा आवश्यक सन्तुलन कायम गर्नुपर्दछ ।

धितोपत्रको बजार मूल्यलाई के ले असर गर्छ ?

धितोपत्रको बजार मूल्य मुख्यतया माग तथा आपूर्तिबाट निर्धारण हुन्छ । धितोपत्र खरिद गर्न चाहने लगानीकर्ताहरू बढी भए मूल्य बढ्छ र बिक्री गर्न चाहने लगानीकर्ताहरूको चाप बढी भए मूल्य घट्छ । धितोपत्रको माग तथा आपूर्तिलाई असर गर्ने कारणहरू भने धेरै हुन्छन् । सम्बन्धित कम्पनीको नाफा नोक्सान, कार्य सम्पादन र सञ्चालन नतिजा, लगानीकर्तालाई प्रदान गरिने प्रतिफल, कम्पनीको विकास र विस्तारको सम्भावना जस्ता पक्षहरूले मूल्यमा प्रभाव पार्दछन् । मुलुकको समग्र आर्थिक तथा राजनीतिक वातावरण, लगानीकर्ताको मनोबलले पनि मूल्यलाई असर गरिरहेका हुन्छन् ।

साधारण सेयरमा लगानी गर्नेले कस्ता अधिकारहरू पाउँछन् ?

साधारण सेयरधनीले सम्बन्धित कम्पनीको मुनाफामा सरिक हुने, वार्षिक साधारण सभामा सहभागी हुने, सभाका विषयवस्तुहरूमा मत जाहेरगर्ने, कम्पनी सम्बन्धी सूचना तथा वार्षिक प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, साधारण सेयरधनीहरूको तर्फबाट कम्पनीको सञ्चालक मनोनयनका लागि मतदान गर्ने तथा साधारण सेयरधनीहरूको तर्फबाट सञ्चालक पदमा उम्मेदवारी दिन सक्ने जस्ता अधिकारहरू प्राप्त गर्दछन् ।

धितोपत्रमा गरिने लगानी जोखिम मुक्त छ ?

सबै खाले धितोपत्रमा गरिने लगानी जोखिममुक्त हुँदैन । साधारण सेयरमा गरिने लगानीलाई अन्य धितोपत्रमा गरिने लगानीभन्दा बढी जोखिमपूर्ण मानिन्छ । डिबेन्चरको हकमा तोकिएको समय र दरमा ब्याज तथा साँवा भुक्तानी गर्ने शर्त रहने हुँदा यसलाई सेयर भन्दा कम जोखिमपूर्ण मानिन्छ । यस्तै सरकारी धितोपत्रमा तोकिएको समय र तोकिएको दरमा ब्याज प्रदान गरिने र तोकिएको अवधिमा सावाँ भुक्तानी समेत निश्चित हुने हुँदा यस्ता धितोपत्रलाई जोखिममुक्त मानिन्छ । तर सरकारहरूले पनि ऋणपत्रको सावाँ ब्याज तिर्न नसकेको उदाहरणहरू छन् ।

साधारण सेयरमा गरिने लगानीलाई किन बढी जोखिमपूर्ण मानिन्छ ?

सेयर खरिद गर्नु भनेको कम्पनीको हिस्सेदार हुनु हो । कम्पनी नोकसानमा गएमा सेयरधनीहरूले लाभ प्राप्त गर्न सक्दैनन् । कम्पनी टाट पल्टिएको अवस्थामा आफ्नै लगानी रकम समेत डुब्ने सम्भावना हुन्छ । साधारण सेयरमा जति बढी लाभको सम्भावना रहन्छ त्यति नै बढी जोखिमको सम्भावना समेत रहनाले यसलाई अन्य धितोपत्र भन्दा बढी जोखिमपूर्ण मानिन्छ ।

जोखिम बढी लिन नचाहने लगानीकर्ताहरूका लागि अरु विकल्प छन् ?

धितोपत्र बजार सम्बन्धी पर्याप्त जानकारी नभएका र बढी जोखिम लिन नचाहने लगानीकर्ताहरूले सामूहिक लगानी कोषहरू (म्युचुअल फन्ड) मा लगानी गर्न सक्छन् । यस्ता कोषहरूले लगानीकर्ताहरूलाई एकांक निष्कासन गरी बिक्री गर्दछन् र संकलित रकम विभिन्न किसिमका धितोपत्रहरूमा दक्ष तथा व्यावसायिक रूपमा लगानी गर्ने कोषहरूको उद्देश्य हुन्छ । यसरी गरिएको लगानीबाट प्राप्त प्रतिफलमा कोषले ब्यवस्थापन शुल्क तथा अन्य खर्चहरू कटाई बाँकी रकम सम्बन्धित लगानीकर्ताहरूलाई नै वितरण गर्दछ ।

बजार परिसूचक भनेको के हो ?

स्टक एक्सचेन्जमा सूचीकृत धितोपत्रहरूको मूल्य स्थितिको जानकारी बजार परिसूचकले दिन्छ । कारोवार भएको दिनको कुल बजार मूल्य र आधार वर्षको कुल बजार मूल्य बीचको अनुपात नै बजार परिसूचक हो । सूचीकृत धितोपत्रको मूल्य बढेमा यो परिसूचक बढ्ने मूल्य घटेमा घट्ने गर्दछ । नेपाल स्टक एक्सचेन्जले प्रत्येक कारोवार भएको दिन यस प्रकारको परिसूचक गणना गर्दछ । नेपाल स्टक एक्सचेन्जको समग्र परिसूचकलाई नेप्से परिसूचक भनिन्छ ।

बुल मार्केट र बियर मार्केट भनेको के हो ?

धितोपत्र बजार लगातार बढेको अवस्थालाई बुल मार्केट (तेजी) भन्छन् भने लगातार घटीरहेको अवस्थालाई बियर मार्केट (मन्दी) भन्छन् ।

मूल्य संवेदनशील सूचना भनेको के हो ?

नगद लाभांश, बोनस सेयर तथा हकप्रद सेयर निष्काशनको घोषणा, धितोपत्र निष्काशन, व्यवस्थापन परिवर्तन, विस्तार योजना, वित्तीय कार्य सम्पादन, ठूलो परिमाणमा सम्पत्ति खरिद वा बिक्री, विभिन्न सम्झौता तथा यस्तै अन्य सूचना एवं जानकारीलाई मूल्य संवेदनशील सूचना मानिन्छ । यस्ता सूचना तथा जानकारीहरूको धितोपत्रको मूल्यमा प्रत्यक्ष असर हुने गर्दछ ।

नेटवर्थ (खुद मूल्य) भनेको के हो ?

कम्पनीको सम्पत्तिबाट दायित्व घटाउँदा हुन आउने शेष नेटवर्थ हो । कुल नेटवर्थ कम्पनीको कुल सेयर संख्याले भाग गरेमा कम्पनीको प्रति सेयर नेटवर्थ वा सेयरको किताबी मूल्य (बुक भ्यालु) आउँछ ।

भित्री कारोबार भनेको के हो ?

कम्पनीले सार्वजनिक गर्नुपर्ने जानकारी एवं सूचना सार्वजनिक नगरी उक्त जानकारी एवं सूचनाका आधारमा केही सिमित व्यक्तिले मात्र धितोपत्र कारोबार गर्ने कार्यलाई भित्री कारोबार भनिन्छ । यस्तो कार्यमा प्राय कम्पनीसँग सम्बन्धित व्यक्ति र निजको आफन्त साथीभाइ संलग्न हुन्छन् । यस्तो कारोबार गर्न धितोपत्र सम्बन्धी ऐननियमले बन्देज लगाएको छ ।

लगानी विविधीकरण भनेको के हो ?

विभिन्न क्षेत्र र समूहका कम्पनीहरूको धितोपत्रमा लगानी गर्दा जोखिम कम हुन्छ । केही धितोपत्रमा नोक्सानी भए पनि अन्य धितोपत्रमा मुनाफा हुँदा खुद नाफा बढी हुन सक्छ । लगानीकर्ताले कुन धितोपत्रहरू बढी जोखिमयुक्त तथा प्रतिफलयोग्य छन् भन्ने छुट्याउनु पर्छ । विभिन्न प्रकृतिका धितोपत्रहरूका विभिन्न परिमाणमा लगानी गरी जोखिमलाई न्यून गर्नेतथा प्रतिफलमा वृद्धि ल्याउने विधिलाई विविधीकरण भनिन्छ ।

केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली भनेको हो ?

नेपाल स्टक एक्सचेन्जको सहायक कम्पनीको रूपमा सिडिएस एन्ड क्लियरिङ लिमिटेड स्थापना भएको छ । यो नेपालमा केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली सञ्चालन गर्ने एक मात्र निकाय हो ।

यसले धितोपत्र बजारमा निष्कासन भएका धितोपत्रहरू सम्बन्धित धितोपत्रधनीबाट आफ्नो जिम्मामा लिई धितोपत्रको खाता राख्ने, धितोपत्र कारोबारको राफसाफ, फर्छ्यौट तथा नामासारी प्रक्रियालाई शिघ्र रूपमा सम्पन्न गर्ने, धितोपत्र सुरक्षित राख्ने, धितोपत्र वा स्वामित्व अधिकारको विद्युतीय अभिलेख राख्ने जस्ता महत्वपूर्ण सेवा प्रदान गर्ने गर्छ । धितोपत्रका कागजी प्रमाणपत्रलाई विस्थापन गरी विद्युतीय रूपमा सहज र स्वचालित राफसाफ फर्छ्यौट गराउने यसको प्रमुख उद्देश्य हो ।

डिम्याट एकाउन्ट भनेको के हो ?

धितोपत्रहरूलाई अभौतिक (डिम्याटियरलाइज) वा विद्युतीय रूपमा जम्मा गरी राख्ने खातालाई डिम्याट एकाउन्ट भन्छन् । हाल कारोबार पछि विद्युतीय रूपमा धितोपत्रहरूको हस्तान्तरण तथा नामसारी हुँदै आएको छ ।

धितोपत्र बिक्री गर्ने लगानीकर्ताको डिम्याट एकाउन्ट (सेयर खाता) बाट धितोपत्र डेबिट हुने (घट्ने) र खरिदकर्ताको डिम्याट एकाउन्टमा क्रेडिट हुने (थपिने) गरी व्यवस्था मिलाइएको छ ।

कम्पनी खारेजीमा गए के हुन्छ ?

कम्पनी खारेजी जाने अवस्थामा लिक्विडेटरको नियुक्ति गरिन्छ । लिक्विडेटरले कम्पनीको बाँकी सम्पत्तिको मूल्यांकन गरी सर्वप्रथम कम्पनी खारेज गर्दा लाग्ने खर्च, कर्मचारीहरूको तलव तथा सुविधाहरू, सरकारी कर तथा दस्तुरहरू र सुरक्षित ऋण जस्ता दायित्वहरू भुक्तानी गरिन्छ । बाँकी रहेको रकम डिवेन्चर धनीहरूलाई प्रदान गरिन्छ । यस्तो भुक्तानी पश्चात पनि रकम बाँकी रहेमा दामासाहीको हिसाबले पहिले अग्राधिकार सेयरधनीहरूलाई र त्यसपछि मात्र साधारण सेयरधनीहरूलाई प्रदान गरिन्छ ।

सेयरधनीहरूको कम्पनीप्रतिको दायित्व कस्तो हुन्छ ?

कम्पनीमा सेयरधनीहरूको दायित्व सीमित हुन्छ । सेयरधनीहरूले आफूले लिएको सेयरको अधिकतम मूल्य बाहेक कम्पनीको कुनै पनि प्रकारको दायित्व बेहोर्नु पर्दैन । त्यसैले संयुक्त लगानी कम्पनीलाई सिमित दायित्व भएको कम्पनी पनि भनिन्छ ।

धितोपत्रहरूको कारोबार स्टक एक्सचेन्जभन्दा बाहिर हुन सक्छ ?

स्टक एक्सचेन्जमा सूचीकृत धितोपत्रको कारोबार सामान्यतया स्टक एक्सचेन्ज भन्दा बाहिर हुदैन । नेपालमा स्टक एक्सचेन्जले नै ओभर द काउन्टरको व्यवस्था गरेकोले यस्तो बजारमा समेत धितोपत्रको कारोबार हुन्छ । सरकारी ऋणपत्रहरूको कारोवार स्टक एक्सचेन्ज भन्दा बाहिर पनि हुन्छ । नागरिक लगानी कोषले सञ्चालन गरेको नागरिक एकांक योजना अन्तर्गत निष्कासित एकांकहरूको बिक्री तथा खरिद कार्य नागरिक लगानी कोष स्वयंले गर्दै आएको छ ।

धितोपत्र सम्बन्धी गुनासाहरू कहाँ राख्न सकिन्छ ?

धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन हुँदा धितोपत्र खरिद सम्बन्धी गुनासा सम्बन्धित निष्कासन तथा बिक्री प्रबन्ध गर्नेसंस्था, निष्कासनकर्ता कम्पनी तथा नेपाल धितोपत्र बोर्ड समक्ष राख्न सकिन्छ । यस्तै सूचीकृत धितोपत्र खरिद बिक्री सम्बन्धी गुनासाबारे सर्वप्रथम धितोपत्र दलाललाई जानकारी गराउनुपर्दछ । धितोपत्र दलालबाट सन्तुष्ट नभएमा आफ्नो गुनासो लिखित रूपमा स्टक एक्सचेन्जमा राख्न सकिन्छ । गुनासो समाधान नभएमा नेपाल धितोपत्रबोर्ड समक्ष राख्न सकिन्छ ।

धितोपत्र बजार नियमन कुन निकायबाट हुन्छ ?

नेपाल धितोपत्र बोर्ड धितोपत्र बजारको सर्वोच्च नियमन निकाय हो । यसले धितोपत्र बजारसम्बन्धी नीति नियमहरू तर्जुमा गर्ने, धितोपत्रको सार्वजनिक निष्कासन गर्ने संगठित संस्थाको विवरणपत्र स्वीकृत गर्ने, स्टक एक्सचेन्ज तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूलाई अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने र तिनीहरूको अनुगमन गर्नेजस्ता कार्यहरू गर्दछ । बोर्डले सरकारलाई बजार सुधार तथा विकास सम्बन्धमा आवश्यक राय सुझाव समेत दिने गर्दछ ।

स्टक एक्सचेन्जको जिम्मेवारी के हो ?

स्टक एक्सचेन्जको मुख्य कार्य धितोपत्रहरूको दोस्रो बजार कारोबारका लागि बजारस्थल उपलब्ध गराउने हो । यसका लागि उसले धितोपत्रहरूको सूचीकरण गर्ने, कारोबार प्रणाली विकास तथा सञ्चालन गर्ने, राफसाफ तथा फछ्यौटको व्यवस्था गर्ने लगायतका काम गर्छ । स्वच्छ र व्यवस्थित तबरले धितोपत्र कारोबार गराउने, सदस्य सेयर दलाललाई अनुशासित गराउने तथा बजारमा संस्थागत तथा अन्य सूचना प्रवाहलाई सबल गराउने जिम्मेवारी पनि स्टक एक्सचेन्जको हो ।

सेयर दलाल भनेको को हो ?

कमिसन लिएर लगानीकर्ताहरूका लागि धितोपत्र किनबेच गरिदिने कम्पनी सेयर दलाल हुन् । यिनीहरू स्टक एक्सचेन्जका सदस्य हुन्छन् । सेयर दलाललाई व्यवसाय गर्न इजाजत दिने कार्य नेपाल धितोपत्र बोर्डले गर्छ । स्टक एक्सचेन्ज र धितोपत्र बोर्ड दुवैले दलालको अनुगमन गर्छन् ।

मर्चेन्ट बैँकर भनेका को हुन् ?

धितोपत्र निष्कासनकर्ता कम्पनीहरूलाई प्राथमिक बजारमा धितोपत्र बिक्री गर्न सहयोग गर्ने कम्पनी मर्चेन्ट बैँकर हुन् । यिनीहरूले धितोपत्र निष्कासन कार्य प्रबन्धको जिम्मा लिने, धितोपत्र बिक्री नभए आफैले खरिद गर्छु भनेर प्रत्याभुति गर्ने लगायतका कार्य गर्छन् । यिनीहरूलाई व्यवसाय गर्न इजाजत दिने कार्य नेपाल धितोपत्र बोर्डले गर्छ । धितोपत्र बोर्डले मर्चेन्ट बैँकरको अनुगमन गर्छ ।

स्टक एक्सचेन्जमा सेयर किनबेच भइसकेपछि राफसाफ तथा फर्छ्यौट कसरी हुन्छ ?

स्टक एक्सचेन्जमा कारोबार भइसकेपछि सेयर किन्ने लगानीकर्ताले सेयर र बेच्नेले रकम प्राप्त गर्ने निश्चित व्यवस्था मिलाईएको छ । यसका लागि लगानीकर्ताका तर्फबाट सेयर किन्ने दलालले कारोबार भएको भोलिपल्ट स्टक एक्सचेन्जमा रकम बुझाइसक्नुपर्छ भने बेच्ने दलालले पर्सिपल्ट सेयर लगायत आवश्यक कागजात बुझाउनुपर्छ । आजकल यो व्यवस्था विद्युतीय माध्यमबाट स्वचालित रूपमा हुँदै आएको छ ।

दोस्रो बजारमा कारोबार गर्दा खर्च कति हुन्छ ?

लगानीकर्ताले ५० हजार रुपैयाँसम्मको सेयर कारोबारमा १ प्रतिशत, ५० हजारदेखि ५ लाख रुपैयाँसम्मको कारोबारमा ०.९ प्रतिशत, ५ लाखदेखि १० लाख रुपैयाँसम्मको कारोबारमा ०.८ प्रतिशत, १० लाख रुपैयाँभन्दा माथि - ०.७ प्रतिशत कमिसन सेयर दलाललाई दिनुपर्छ । यसबाहेक प्रत्येक कारोबारमा धितोपत्र बोर्डलाई ०.०१५ प्रतिशत कारोबार शुल्क तिर्नुपर्छ । कारोबारबाट नाफा भएको अवस्थामा व्यक्ति भए ५ प्रतिशत र संस्था भए १० प्रतिशत पुँजीगत लाभकर तिर्नुपर्छ ।

सेयरका बारेमा थप जानकारी कहाँ पाउन सकिन्छ ?

नेपालमा पुँजी बजारको मुख्य नियमन निकाय नेपाल धितोपत्र बोर्ड हो । उसको वेबसाइट www.sebon.gov.np बाट धेरै जानकारी पाउन सकिन्छ । अर्को आधिकारिक निकाय सरकारी स्वामित्वको सेयर बजार नेपाल स्टक एक्सचेन्ज हो । स्टक एक्सचेन्जको वेबसाइट www.nepalstock.com.np मा पनि कारोबार सम्बन्धी विवरणहरू हेर्न पाइन्छ । सेयर बजारलाई लक्ष्य गरी आजकल धेरै वेबसाइटहरू आएका छन् । यसैगरी रेडियो, टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिकाहरूले पनि सेयर बजार सम्बन्धी सूचना, समाचार तथा लेख रचनाहरूलाई प्रमुखताका साथ प्रचारप्रसार गर्दै आएका छन् ।

niti
FOUNDATION

 NITIFOUNDATION FOUNDATIONNITI

www.nitifoundation.org

P.O.BOX: 8975 EPC 370, BAKHUNDOLE, LALITPUR, NEPAL